

Obehörighet att utöva kyrkans vigningstjänst.

Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar

Meddelat: 17/6 2008

30 kap. 5 § kyrkoordningen

M, N, E, H och L (M m.fl.) anmälde biskop X för att ha underlåtit att agera mot domprosten Ds sexuella trakasserier av en kvinna anställd på stiftskansliet i Ys stift och av andra kvinnor, trots kännedom därom. M m.fl. har hemställt att Ansvarsnämnden prövar om X genom sin underlåtenhet att agera i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

M m.fl. anförde till stöd för sin anmälan bl.a. följande. "År 2003 fick biskop X kännedom om att domprosten D utsatt en kvinna för sexuella övergrepp. Detta hade börjat när hon var i tonåren och domprosten hade sedan fortsatt med trakasserier under årens lopp. Kvinnan ifråga arbetade på stiftskansliet. Hon berättade att detta sannolikt också gällde andra kvinnor. Biskop X valde att negligera saken och bidrog på så sätt till att domprosten kunde fortsätta att sexuellt utnyttja och trakassera kvinnor. Flera påstötningar har kommit till biskopens kännedom om domprostens agerande utan att biskopen agerat. Först nu när det genom media kommit till allmänhetens kännedom börjar biskopen arbeta med frågan.

Biskopens handläggande bör betraktas också ur ett genusperspektiv – hade biskopen handlat annorlunda om det var män, kanske prästkollegor, som anmält domprosten för något oegentligt förfarande? Finns det fortfarande kvar patriarkala tankar om att kvinnor som anmäler sexuella trakasserier har del av skulden? Varför agerade biskopen inte? Detta handlar både om att biskopen underlåtit att sköta sin herdeuppgift som biskop och en arbetsledarfråga där biskopen inte agerat på det sätt som svensk jämställdhetslag förutsätter."

X yttrade sig över anmälan och anförde följande. "Den 31 augusti 2003 vigdes jag till biskop för Ys stift. Senare under hösten fick jag kännedom om att domprosten (D) anklagats för att på ett otillbörligt sätt ha vidrört en av stiftet anställd kvinna (A) på kansliet år 2001. Informationen gavs av kanslichefen och den enhetschef som har arbetsledaransvaret för A.

Jag informerades även om de åtgärder som vidtagits av den dåvarande biskopen, R, om hans samtal med D, om det samtalsstöd som A hade fått och om de restriktioner för D:s besök på kansliet som införts.

Av den information som jag fick hösten 2003 framgick att A redan i sin ungdom skulle ha utsatts för sexuella kränkningar av D. Dessa skulle ha inträffat omkring år 1970, i biskopsskiftet mellan Z och Å. Händelserna då och år 2001 låg till grund för biskop Rs åtgärder. Möten mellan A och D kunde trots restriktionerna inte helt undvikas. Efter sådana tillfälliga möten kunde A ibland reagera mycket starkt. Då försäkrade jag mig hos kanslichef och berörd enhetschef om att A hade det samtalsstöd som hon efterfrågade. Restriktionerna fortsatte att gälla.

Under min tid som biskop i Y har jag inte, fram till januari 2008, fått några uppgifter alls om att D skulle ha kränkt eller trakasserat 'andra kvinnor', inte heller att D skulle ha trakasserat A efter 2001. Någon ny kunskap om D, som borde ha föranlett agerande från min sida, har jag alltså inte erhållit under tiden 2003 – 2007.

Inga andra omständigheter har gett mig skäl att misstänka att det fanns något mer utöver det som ovan angivits och som biskop R åtgärdat. I sin tjänst visade D hög kompetens och stor samarbetsvilja. Omdömena om D från församlingsbor, arbetskamrater och kollegor var alltid mycket goda.

Vid ett möte den 18 januari 2008 fick jag emellertid ny information. Tidpunkten är viktig, eftersom M m.fl. i sin anmälan påstår att jag inte skulle ha brytt mig om frågan förrän 'det genom media kom till allmänhetens kännedom'. Detta är inte korrekt. Fredagen den 18 januari träffade jag stiftets båda kontaktpersoner för dem som utsatts för sexuella övergrepp, diakonerna U (F) och S (Ö). De berättade för mig att de kontaktats av två kvinnor, (B och C).

Båda hade berättat om sexuella övergrepp från D:s sida, när de var i tonåren. I likhet med det som A berättat låg händelserna alltså långt tillbaka i tiden, ca 25 – 30 år, men de var i högsta grad levande i deras minne och medvetande. Berättelserna gjorde att min bild kompletterades och klarnade. Det jag såg fyllde mig med både förfäran och sorg, men det var övertygande och fordrade åtgärder.

Kontaktpersonerna och jag beslutade, att jag så fort som möjligt skulle möta D och meddela honom vad som nu kommit till min kännedom. Mötet ägde rum på kvällen den 21 januari. Dagen därpå, den 22 januari, träffade jag åter kontaktpersonerna för att utarbeta en plan för hur vi skulle gå vidare. B och C hade framställt önskemål om att få träffa mig och berätta, varför vi beslöt att detta skulle vara det första steget. Datum för detta möte sattes till fredagen den 1 februari. Vi beslöt också att de tre kvinnorna skulle erbjudas att ta med stödpersoner.

Det andra steget skulle, om kvinnorna så önskade, kunna bestå i en konfrontation med D med syftet att D skulle lyssna på berättelserna om vad övergreppen betytt i deras liv utan att gå i svaromål. Förberedelserna och formerna för ett sådant möte behövde vara de rätta. Alla inblandade skulle ha samtalsstöd. Vår förhoppning med det andra steget var och är att det skulle underlätta för A, B och C att bearbeta händelserna på ett sådant sätt att de kunde gå vidare. Även D kunde vara hjälpt av ett sådant möte. Kontaktpersonerna skulle förankra planen hos A, B och C, medan jag åtog mig att tala om för D vad vi planerat. Detta gjorde jag omgående.

Sent på kvällen söndagen den 27 januari blev jag uppringd av K, som vill ha bekräftat av mig att D (som nämndes vid namn) skulle ha begått sexuella övergrepp, om än för länge sedan. Den första artikeln om övergreppen publicerades alltså i K måndagen den 28 januari. Dagen därpå följde en artikel i O med liknande innehåll.

På kvällen, torsdagen den 31 januari, uppsöktes jag av D:s fackliga ombud, som talade om att D meddelat sin arbetsgivare, att han lämnar sin tjänst med omedelbar verkan. Till mig överlämnade den facklige företrädaren ett brev adresserat till domkapitlet, där D anhåller om att få bli förklarad obehörig att utöva prästämbetet i Svenska kyrkan. Domkapitlet fattade beslut om att obehörigförklara D vid sitt sammanträde en vecka senare.

Fredagen den 1 februari träffade jag A, B och C för att lyssna till deras berättelser. Kontaktpersonerna var på plats, liksom även några andra stödpersoner. Dagen slutade med att jag å kyrkans vägnar bad A, B och C om förlåtelse för det som de utsatts för. Jag fick intrycket att de uppskattade mötet.

Pressens uppmärksamhet, liksom en ökad medvetenhet hos kontaktpersonerna och mig själv om riskerna med en konfrontation på ovan angivet sätt, har gjort att vi har satt ett nytt datum för detta steg. Vi har alltså inte skrinlagt våra planer. Det vill jag inte och jag är dessutom bunden av mitt löfte till A, B och C. Fördröjningen medför att de inblandade hinner få mer samtalsstöd, vilket gynnar en god utgång. D står emellertid inte längre under min tillsyn. Mötet är bara genomförbart och meningsfullt, om D ställer upp av fri vilja. På ovan angivet sätt har jag tagit mitt tillsynsansvar som biskop. Något arbetsgivar- eller arbetsledaransvar för D har jag som bekant inte haft. Förhoppningsvis har det av min redogörelse framgått vad jag kände till och vad jag inte kände till vid skilda tidpunkter. Datumexercisen är nödvändig för att tillbakavisa påståendet att jag skulle ha reagerat först när media uppmärksammade saken. Det är inte sant. Jag reagerade på kontaktpersonernas berättelse. Organisationen fungerade faktiskt. Det är en liten tröst i bedrövelsen."

I ärendet inkom en skrivelse från en av de i ärendet aktuella kvinnorna. Hon har i skrivelsen framfört synpunkter på X handläggning av ärendet i tiden efter den 18 januari 2008 och på de stödsatser hon erbjudits.

X anförde till bemötande av skrivelsen ovan att han på grund av samtalens karaktär varken kan eller vill kommentera de samtal han hittills haft med den aktuella kvinnan. Han har i övrigt hänvisat till en redogörelse i ärendet av stiftets kontaktpersoner. "Riktlinjer för handhavande inom Svenska

kyrkan av situationer där människor, såväl barn som vuxna, blivit utsatta för sexuella övergrepp av kyrklig personal", utarbetade inom kyrkokansliet, och "Sexuella övergrepp och Svenska kyrkans ansvar", från Ys stift, har funnits tillgängliga i ärendet.

Av ett protokoll från sammanträde med domkapitlet i Ys stift den 13 mars 2008 framgår att biskopen har beslutat om en utbildning som riktas till personer i vigningstjänster i stiftet och som kommer att genomföras kontraktswis under ledning av stiftsprosten G.

Det är upplyst att D, på egen begäran, genom beslut av domkapitlet i Ys stift den 7 februari 2008 förklarades obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst. Hans prästanställning har numera upphört.

Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar (Robert Schött, Ingemar Söderström, Eva Brunne och Kerstin Bergman) anförde i beslut den 17 juni 2008:

Svenska kyrkans ansvarsnämnd är ett särskilt organ tillsatt av Kyrkomötet. Ansvarsnämnden skall självständigt fullgöra de uppgifter som anges i kyrkoordningen.

Enligt 10 kap. 8 § första stycket och 30 kap. 7 § kyrkoordningen skall Ansvarsnämnden pröva frågor om biskopars behörighet att utöva kyrkans vigningstjänst.

I egenskap av tillsynsorgan får ansvarsnämnden med tillämpning av 57kap. 3 § kyrkoordningen även utan anmälan ta upp frågor om hur biskoparna utövar sina uppdrag och efterlever avgivna vigningslöften.

Ansvarsnämnden ska med tillämpning av 30 kap. 4 § kyrkoordningen förklara en biskop obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst om han eller hon har övergett Svenska kyrkans lära, genom egen ansökan begär det eller har utträtt ur Svenska kyrkan.

Ansvarsnämnden får med tillämpning av 30 kap. 5§ kyrkoordningen förklara en biskop obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst om biskopen

1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vigningen,
2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon fått veta under bikt eller enskild själavård,
3. på grund av sjukdom eller annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vigningstjänsten, eller
4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

Inledningsvis kan konstateras att X inte har haft något arbetsgivar- eller arbetsledaransvar för D. Den tillsyn över församlingar och stift som biskopen och domkapitlet enligt 57 kap. 1 § kyrkoordningen har, innefattar bl.a. granskning av hur präster utövar sitt uppdrag och efterlever avgivna vigningslöften. Möjligheten att enligt 31 kap. 12 § kyrkoordningen förklara en präst obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst eller att vidta andra disciplinära åtgärder nämnda i bestämmelsen, tillkommer dock domkapitlet.

Frågan i ärendet är om X brutit i sitt tillsynsansvar beträffande D, och om han i så fall ska förklaras obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst på den grunden att han i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

Under år 1998 antog dåvarande Svenska kyrkans centralstyrelse, efter beslut av Kyrkomötet, riktlinjer för hanteringen av sexuella övergrepp som begåtts av kyrklig personal, "Riktlinjer för handhavande inom Svenska kyrkan av situationer där människor, såväl barn som vuxna, blivit utsatta för sexuella övergrepp av kyrklig personal" (riktlinjerna). I riktlinjerna uttalas att sexuella övergrepp är varje slag av ovälkommet sexuellt uppträdande i ord eller handling och att man med kyrklig personal avser var och en som i någon egenskap representerar Svenska kyrkan. I riktlinjerna pekas på att problematiken kring sexuella övergrepp tillförs en ytterligare dimension när övergreppen begås av personer som representerar Svenska kyrkan eftersom människor har särskilda förväntningar på den som är anställd inom kyrkan. Det kan få till följd att när sexuella övergrepp begås i kyrkliga sammanhang kan det vara extra svårt att handskas med situationen, vilket av olika skäl kan få till följd att övergrepp kan fortsätta och att det kan ta tid innan någon på

allvar inser vidden av det som skett. I riktlinjerna framhålls att det är viktigt att erkänna att sexuella övergrepp förekommer i kyrkliga sammanhang och att signaler måste tas på allvar, så att kyrkan kan handskas med situationen på ett professionellt och ansvarigt sätt. Det lämnas också en redogörelse för de rättsliga aspekterna på problematiken och vilka regler som kan vara tillämpliga. Som en konkret åtgärd för att bemöta personer som blivit utsatta för sexuella övergrepp inom Svenska kyrkan föreslogs att kontaktpersoner skulle utses i varje stift.

Det kan naturligtvis tänkas att vissa av de personer som utsatts för sexuella övergrepp trots allt inte känner sig hjälpta av de stödinsatser som erbjuds, i vissa fall kanske tvärtom, men enligt Ansvarsnämnden är det viktigt att stöd erbjuds. Den berörde kan då själv ta ställning till vilken hjälp som behövs.

Ansvarsnämnden vill vidare i sammanhanget framhålla att domkapitlet i nu aktuellt avseende har en viktig roll när det gäller tillsynen över präster och diakoner, som utövar kyrkans vigningstjänst. Så snart misstanke uppkommer om övergrepp från en sådan persons sida bör det initieras åtgärder för att klarlägga hur det förhåller sig och, beroende på resultatet av efterforskningarna, vidta de åtgärder situationen kräver. Givetvis bör en biskop, som i sin tillsyn får kännedom eller delges välgrundad misstanke om sexuella övergrepp från en präst, underrätta domkapitlet så att adekvata åtgärder kan vidtas.

Riktlinjerna pekar på den svårighet som föreligger när sexuella övergrepp begås av kyrklig personal med hänsyn till de särskilda förväntningar omgivningen har på sådana personer. Detta gäller inte minst när det är fråga om personer som utövar kyrkans vigningstjänst, t.ex. präster, där det kan råda särskilda förtroendeförhållanden mellan prästen och den som uppsöker kyrkan, t.ex. i självvårdande syfte. Det finns all anledning att se särskilt allvarligt på missbruk av en sådan förtroendeställning. Svenska kyrkans överklagandenämnd har i ett par beslut förklarat präster obehöriga att utöva kyrkans vigningstjänst då prästerna har begått sexuella övergrepp vilka omfattas av definitionerna i riktlinjerna (se Överklagandenämndens beslut 2/01 och 19/04). I besluten uttalas att en församlingsprästs förhållande till sina församlingsbor inte får grumlans ens av misstanken att uttryck från prästens sida för vänlighet, omsorg och omtanke i själva verket tjänar själviska syften samt att prästen ska avhålla sig från att inleda känslomässigt nära och sexuella förbindelser under förhållanden som är ägnade att ge intrycket av prästen utnyttjar sin ställning till egen fördel. Samma bör gälla i fråga om förhållandet till andra personer en präst kommer i kontakt med även om det inte är en direkt självvårdande kontakt, oberoende om kontakten tas inom eller utom ramen för tjänsteutövningen. – Ytterligare en svårighet i sammanhanget kan vara att prästen, vilket anges vara fallet i detta ärende, är väl ansedd och sköter sin tjänst på ett i övrigt oklanderligt sätt. Under sådana förhållanden kan det vara svårt att känna igen signalerna och ta dem på allvar så att man kan ingripa. Enligt Ansvarsnämnden bör detta förhållande givetvis inte hindra att adekvata åtgärder vidtas. Att en präst har utsatt någon för sexuella övergrepp är en sådan omständighet som särskilt bör beaktas om det övervägs att ge prästen ytterligare uppdrag inom Svenska kyrkan som kräver särskilt förtroende.

Av X lämnade redogörelse, vilken det inte har framkommit anledning att ifrågasätta, framgår att han i samband med sitt tillträde hösten år 2003 fick kännedom om att D hade anklagats för att under år 2001 samt omkring år 1970 ha sexuellt antastat en av stiftet anställd kvinna. Han informerades även om de åtgärder som vidtagits av hans företrädare, R, om dennes samtal med D, om det samtalsstöd som kvinnan hade fått och om de restriktioner som gällde för Ds besök på kansliet. Samtalsstödet och restriktionerna fortsatte efter X tillträde. Det framgår vidare att X den 18 januari 2008 fick del av påståenden om att D även skulle ha ofredat två andra kvinnor och om att trakasserier av den första kvinnan skulle ha fortsatt även efter år 2001. Han hade fram till dess inte funnit anledning att misstänka att D utövade sin vigningstjänst på ett sådant sätt att det fanns anledning att vidta tillsynsåtgärd. Av X och stiftets kontaktpersoners redogörelser framgår att man omedelbart efter det att X fått del av påståendena om Ds agerande vidtog åtgärder, dels för att på olika sätt stötta de berörda kvinnorna, dels för att samtala med D.

Enligt Ansvarsnämnden borde det förhållandet att D hade restriktioner med avseende på sina besök

på stiftskansliet ha föranlett X att ta personlig kontakt med denne för att klargöra vad som föranlett restriktionerna och den aktuella situationen. Ansvarsnämnden kan konstatera att X åtgärder från den 18 januari 2008 och framåt har varit för den då uppkomna situationen helt adekvata och i enlighet med riktlinjerna. Ansvarsnämnden finner sammantaget att X inte har agerat på ett sådant sätt att han kan sägas i avsevärd mån ha skadat det anseende en biskop bör ha.

Ms med fleras anmälan föranleder mot bakgrund av ovanstående inte någon åtgärd från Ansvarsnämndens sida.

Ansvarsnämndens beslut: Ms med fleras anmälan ger inte anledning till åtgärd av Ansvarsnämnden.

Ärendenummer: AN 2008/2

Beslut 1/2008